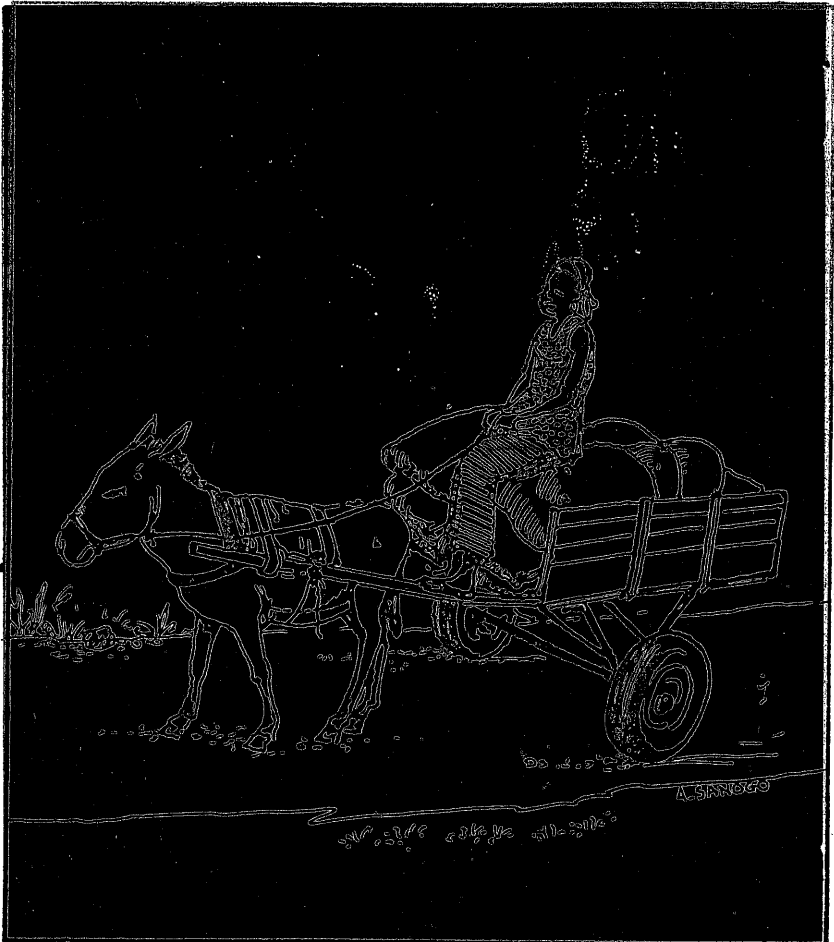

Masalabolo

Musow ka kalangafe filanan

Gafe kɔnɔkɔw	
Masalabolo	ne
Ɔɛbila	2
Awa be dɛbenw ni lɛfɛw dilan	3
Binta be kun digi	5
Hawoyi be kɛnɛmasiri dilan	7
Worokiya be jɔnin dilan	9
Bamaata be nafɛnw feere	11
Kamisa be fini da k'a feere	13
Wotoro be Lala fɛ	15
Umu be karamɔgɔya la	17
Kɔtine ka matɔrɔniya	19
Baarakɛdenya duguba kɔnɔ	21
Jɛbugu musɔtɔn	23
Dafala musow ye forobabitiki dayɛɛ	25
Ɔɛnumanna boloci	27
An ka dugu saniyali	29
Sanyɛɛma nɛnɛjɛ	31

Jɛbila

Nin ye musow ka gafe filanan ye kalanje ni sebenni sinsinni hukumu kɔnɔ. Masalabolo tan ni duuru de bɛ gafe in kɔnɔ. O masalabolow bɛ baaraw kan, minnu nafa ka bon musow ni duguw bɛɛ kan. Masalabolo kelenkelenna bɛɛ kɔ, jininkaliw bɛ kɛ a kɔnɔnakow kan. O kɔ, kalanden bɛɛ ka kan k'i hakilinata sɛbɛn bawo, mɔgɔ si kɔnɔ lankolon tɛ, i yɛrɛ walima i ka dugu kunkankow kan. O bɛɛ kun ye, kalandenw ka se k'u yɛrɛ jɛnabo ka jɛ sebenni ni kalanje la. O siratige la, nin gafe in ni bamanankan sariyasun gafe de bɛ taa jɔgɔn fɛ, bawo ni mɔgɔ min b'a fɛ ka jo sebenni ni kalanje la, fo i ka a sariyaw dɔn k'u labato. Ni mɔgɔ min m'o kɛ, i ka kalan bɛ kɛ tɔkaje ye.

Ala m'an kisira o ma.

Awa bɛ dɛbɛnw ni lɛfɛw dilan.

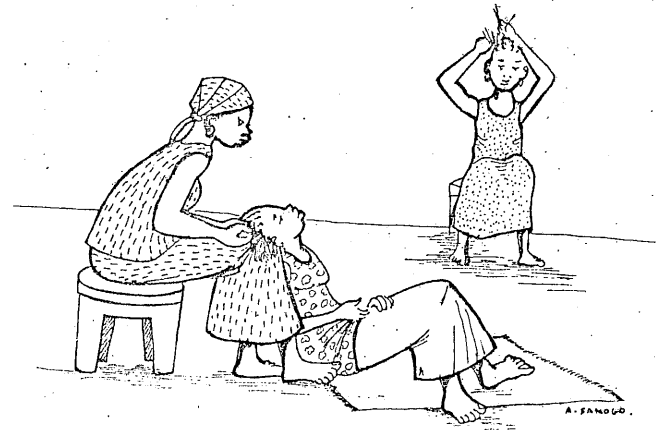
Dɛbɛn ye farafinna sokɔnɔminɛn nafama dɔ ye, mɔgɔ bɛ sigi ani ka da min kan. So kogo n'a dugumana fana masirilan don. Dɛbɛn marali ka di ni bilali ye, bawo a bɛ se ka meleke, k'a sɛmɛ, k'a sɔrɔ a ma kari. Lɛfɛ fana bɛ mago caman jɛ du kɔnɔ. A bɛ kɛ ka fɛnw datugu, fɛn jalanw bɛ k'a kɔnɔ, fifali fana bɛ kɛ n'a ye. Dɛbɛnw ni lɛfɛw jɛci dogolen tɛ mɔgɔ si la janko ni jamakunbɛn ser'i ma. Dɛbɛn ni lɛfɛ sugu ka ca ; jɛman ni jɛgɛnnɛn, fitinin ni belebele, bolo de bɛ nin bɛɛ dilan k'a ta kɔrɔn na fo tilebin. Kɔrɔn fɛ, musow de ka ca ka dɛbɛn dilan. Ne teri dɔ bɛ Direyi, a togo ye

Awa, a mago bɛɛ ye dɛbɛn ni lɛfɛ dilan ye, a dakabanaw fana. Cɛw b'a jagota t'a fɛ ka t'u feere Bamako, Mɔti, ani Mali fan bɛɛ fɛ Awa b'a ka musaka caman bɔ a ka dɛbɛnw wari la.

pininkaliw :

1. Munna ye dɛbɛn jɛci bɛ ye jamakunbɛn don ? a' y'o don dɔw fɔ.
2. Dɛbɛnw ni lɛfɛw suguya ka ca, a jumɛn bɛ dilan aw ka fan fɛ ? jɔnni fɛ ?
3. Bololabaara jumɛn bɛ kɛ aw ka fanfɛ-musow fɛ ni cɛ t'o kɛ ?

Hakilijagabo : Aw yɛrɛ bɛ se bololabaara dɔ la min b'aw nafa, a' y'o lakali.

Binta bɛ kun digi.

Yɛrɛlabɛn ye wajibi ye hadamadenya na. O tɛ cɛ la, o tɛ muso la, o tɛ denmisɛn walima maakɔroba la min b'a fɔ k'o tɛ tiɲɛ ye. Bɛɛ b'i janto i bɔko la, n'i bɛ taa jama na, bawo bɛɛ y'a dɔn ko : "mɔgɔ yeko de b'i ka batigesara nɔgɔya".

Fininumandon t'a bannen ye, farikolo saniyali yɛrɛ de ka gɛlɛn n'a bɛɛ ye. O de la mɔgɔw b'u ko k'u jɛ ni safunɛ kasa dumanw ye, u b'u wusu, k'u latikɔlɔn, k'u senw tereke k'u paraw bɔ. U b'u jɛnw tereke, k'u da kasa diya. U b'u kunw digi walasa u kunsigi jolow kana jɔ u kun i n'a fɔ su tilalɛn a kobagaw la. Kunlabɛn ye musow ka yɛrɛlabɛn bisimilayi ye.

Dɔw b'u ta naamu, dɔw b'u ta siri ni gaari ye, dɔw yɛrɛ b'u ta santi i n'a fɔ tubabumusow ta. U bɛ se ka tile kuuru bɛ kɛ kundilan na janko ni seli surunyara. O tuma na, kundigilaw bɛ baara damine kabini fajiri fo fitiri. Binta bɛ kun digi fo k'a fɔ a toten. O de kɔsɔn a bolo falɛn bɛ sanga ni waati bɛɛ, wa a bɛɛ nafa min sor'a la, Ala dɔrɔn de b'o dɔn. Ne yɛrɛ y'a ye siɲɛ caman, a ye ba ni kɔ mine don kelen.

ɲininkaliw :

1. Yerelaben kun ye mun ye ?
2. Kundigi suguya ka ca, aw bɛ jumen kɛ ka caya ? Aw bɛ joli sara o la ? O ɲɔɲɔn joli bɛ digi kundigila fɛ tile kɔnɔ ?

Hakilijagabo :

Aw caman delila ka ɲɔɲɔn sɔrɔ kundigila fɛ yen dɔn dɔ la. Aw ye baro minnu kɛ sannɪ kundigi ka se aw ma, a' y'o lakali.

Hawoyi bɛ kɛɲemasiri dilan.

"Muso ka masiri y'a ɲɛnajan ye". O bɛ fɔ tuma o tuma. O de kɔsɔn, fɔlɔ, ni cɛ min tun b'a fɛ ka muso ladiya, a tun b'a sɔn nɛgɛbilen na n'o ye sanu ye. Sanu bɛ don tulo, kan, ani bolo la. Ni muso min tun y' o paman sɔrɔ, o bɛ sɛwa, diɲɛ bɛ diya o ye, o jigi sɛmɛnen ka ɲɛ, o b'a pɔri k'a sigi barisa sanu maralen b'a bolo. Ni sanu tun tɛ min fɛ, o ta tun ye dusukasi ni sɔnɲa ye. Nka, sisan, musow y' a faamu ko sanumasiri tɛ wajibi ye hali n'a y'a sɔrɔ a ka kan ka don waati dɔw la.

O kɔsɔn, sanukɔrɔn donni kera nafula ye, kɛɲemasiri bilafa a nɔna. Kɛɲemasiri ɔa mangelen, a man girin mɔgo fari kan, a cɛ ka ni, wa a b'i ko sanukɔrɔn a bɛ waati kɛ fana

n'a ma tɛɛ. O fɛɛrɛ sɔrɔlɛn musow fɛ, o kɛra
konuman ye, bawo u yɛrɛ dɛ b'o masiriw
dilan k'u fɛɛrɛ, ka wari sɔrɔ. O dɛ ye muso
caman sanukonege da.

Hawoyi ye waanɛ ye kɛɛmasiri dilanni
na. A b' i sigi o baara pa tile mume bɛɛ, a tɛ
yaala masɔrɔ janko nanamunanamu. A ye
musow ka masiriko nɔgɔya. Sisan u bɛɛ bɛ se
k'u tulow meleke ni janjigiw ye wali k'u kan
don k'a sɔrɔ hali u ma kɛmɛ bɔ.

pininkaliw :

1. masiri bɛ mun nafa nɛ musow ye ?
2. masiri dafalen ye mun ye ?
3. mun ye kɛɛmasiri kɛ sangawuli ye sisan ?

Hakilijagabo :

Mɔgow bɛ tilen ka fɛnladegew dilan (i n'a fo
sanu ladegera ni kɛɛ ye cogo min) mun na ?
Aw y'o dɔ kofɔ, a n'a nɛci.

Worokiya bɛ jɔnin dilan

Anw fɛ kabini gale, musow bɛ kɔɔri ni
sagasi parata, o gese n'a fale tun bɛ kɛ fini ye
gesedala fɛ. Nka bi-bi in na muso dɔw yɛrɛ bɛ
fini dilan u bolo la ni gaari walima leni ye, o
suguyaw bɛ wele ko "tiriko" n'o ye jɔnin-ye.
Musow bɛ denmisenninfiniw de dilan ka caya i
n'a fo banfulaninw, susetininw, dulokininw ani
kulusininw minnu nɔgɔn bɛ feere bitikiw kɔnɔ
songɔba la. U bɛ disaninw fana dilan. U bɛ
denw fɛɛrɛbɔ, k'a dɔw feere ka wari sɔrɔ.
Worokiya bo bara dɔrɔn de la sisan kabini a
y'o deg ebaarakalan dɔ senfɛ ; a bɛ dɔw kɛ
leni na, ka dɔw kɛ ni boloti ye walima na yɛrɛ
ka fale paratalen ye. U bɛɛ bɛ san ka don
denyɛɛninw kann, a o b'olu pari, k'u tanga

banaw ma. O de la Worokiya ka jɔnindilan y'a nafa, ka dugu yere nafa barisa a kera denbatigiw ma sabuɔnuman ye.

ɔininkali :

- 1 - jɔnin be dilan ni mun ye ?
- 2 - ɔeci jumen be jɔnin na ?
- 3 - mun nafa be sɔrɔ jɔnindilan na ?

Hakilijagabo

- Aw delila ka mun dege aw ka baraakalan do senfe ? Aw ye nafa jumen sɔr'a la ?
- Baarakalan jumen de hami b'aw la bi ? Mun na ?

Bamaata be nafenw feere.

Muso min ye to tobi wo, min ye basi tobi wo, min y'a ta ke malo walima ɔerenkini ye wo, hali nsaame yere, wajibi a na na k'a la, barisa o y'a taalan ye, a te dun min ko. Na dun te diya nafenw ko n'olu ye : kɔgo, jaba, fiyefiye, nkaani, foronto, jɛgɛjalan, butikene, loɔti, layi, sunbala, o n'a ɔogonw. Olu be be feere sugu la, daw muguma, daw kene, daw jalan. Muso daw be caman san ɔe kele ye k'o mara, o be sɔgoma o sɔgoma sugulataa bo ma.

Bamaata b'an kerefe, ale be sigi a ka bulon kono n'a ka nafenw ye. A b'u sarada lefe kan dorome dorome. Daw be tasaw, filenw ani buteli kono. Camansannaw b'a suma paani na duuru duuru. Su fara tile kan, n'i

sera Bamaata ma, i te dɛsɛ nafen na ani fana, a ka feerefenw ka ni, bawo a yere de b'u bɛɛ dilan, a te fosi jagami u la, wa bɛɛ dalen bɛ a ka saniya la. O de la kinnamusow bɛɛ bɛ sanni ke Bamaata fɛ, u te siga-siga a ka nafen dunni na. Bamaata ye bonya ni togodiya sor'o la, min ka ca n'a ka nafenw tɔnɔ ye.

Ɔininkaliw :

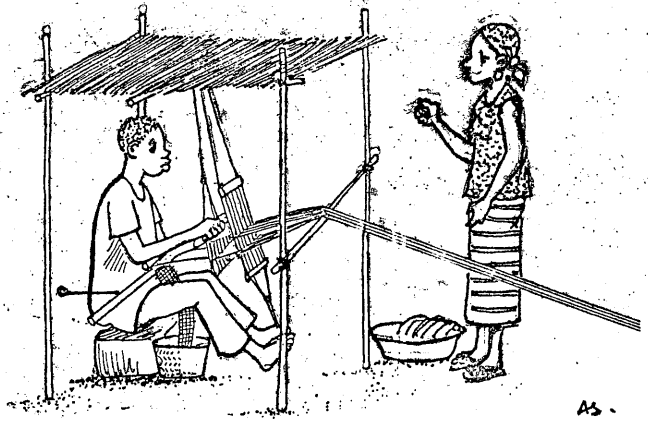
1 - nafenw ye mun ye ?

2 - nafa jumɛn bɛ nafen caman sanni na k'o mara u bolo kɔrɔ ?

3 - nafenfeere ye jagomisen ye, tɔnɔ jumɛn b'a la ?

Hakilijagabo :

Aw yere bɛ fɛnmisen dɔw feere, aw bɛ mun sɛgen y'o la, ka mun tɔnɔ sorɔ o la ?

Kamisa bɛ fini da k'a feere.

Bagi nɛ o nɛ, a taafe tɛ ke parilifini ye ka mɔgɔw wasa i n'a fɔ kɔmisen walima kobafini minnu bɛ da an ka gesedalaw fɛ. O de la, dalifiniw sanga tɛ bin hali n'a y'a sorɔ a songo ka ca ni bagifini ye. O de kɔsɔn fana ale de ka ca ka ke bolomafara ye kɔrɔw ni denkundiw la. Muso tɛ don kɔlɛ la ka gese da, nka gese si tɛ tugu ko min tɛ muso ta ye. Lawale la, u yere de tun b'u ka gese ni fale parata, nka an bɛ don min na i ko bi, boloti bɛ san bitiki la wariba la. Finidala bɛɛ n'a ka gesedala don, bɛɛ b'i ka gesedalen k'i yere sago ni dungo ye.

Kamisa donna geseda la finijago kɔnma. A bɛ se ka bolotipakati mugan tɔnɔ ka tama bi sab don kɔlɛ la nɛ kelen ye. N'a ka gese tigera k'a boloda, tasabaw bɛ fa fini na ka taa sugu la.

Julaw b'a jago ta ale fe ka taa n'u ye fo jamana ni jamana. O kera sababu numan ye ka Mali dalifiniw togo do, k'u sanga wuli kafe ka teme Mali yere konona kan.

Nininkaliw :

- 1 - Mun ye dalifini saramaya ?
- 2 - Tama ye mun ye gesedalaw fe ?
- 3 - Finijago bee te kamisa ta nagon ye, cogoya were jumenw b'a la ?

Hakilijagabo :

Gesedala b'aw yere bolo (walima aw be do ta seere ma o be baara ke cogodi ? Mun nafa baw ye o la ?

Wotoro be Lala fe.

Nakoforo be Lala bolo. Salonnasini, a ka nakofenw jena kosebe, a y'u feere ka wotoro san. Wotoro sanni ye do fara a ka soro kan, bawo sogoma o sogoma a be nogo donni ka taa a bon a ka nako konu. O de y'a to tilema fara samiye kan, nakofenw te dese a fe. Tuma caman Lala b'a ka wotoro fa nakofenw na ka t'u feere dugu werew la. N'a be segin, a be fen caman san minnu soroli ka gelen, a ka dugu la, a be magow fana ta sara la. O bee be do fara a ka soro kan. Ni jiko geleyara dugu konu, Lala te tooro, bawo a ka wotoro b'a bolo. Dugmogo dow b'a ka wotoro ta sara la, ka taa ji jini walima ka baara werew ke i n'a fo dogojo ni dogojini.

Muso min ka tin mana geleya, wotoro in be o lase dogtoroso la. Wotoro in y'a sango ladon teliya la fo Lala ye kalalikemansin sa k'a denke Bukari bila o la sabu "maa b'i to nsira la ka kansiri bo nere la".

Wotoro ni kalalikemansin jalen don ni Lala ka musaka caman ye, a ye dugumogow lafiya.

Pininkali :

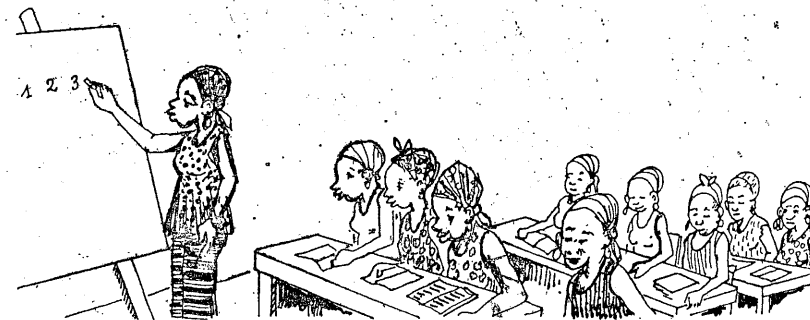
- 1 - Lala ye wotoro soro cogo di ?
- 2 - Nafa jumen be wotoro la ?
- 3 - Lala ye tano jumen soro a ka wotoro la ?

Dugu mogow dun ?

Hakilijagabo :

Wotoro b'aw yere bolo (walima a siginogon do) a' ye o lakali.

A' y'o sorocogo seben.

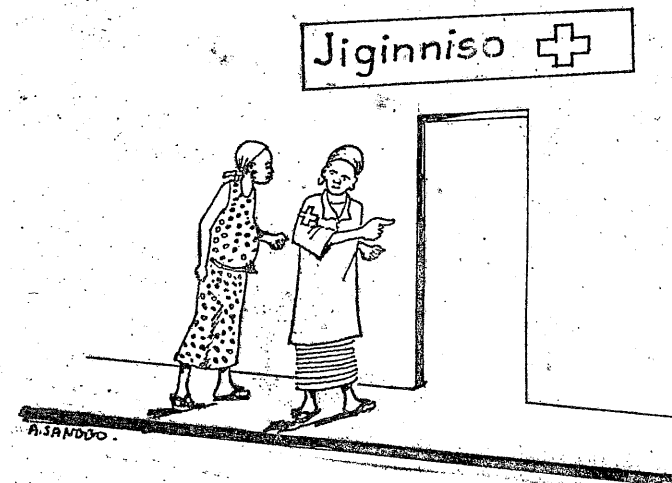
Umu be karamogoya la.

Umu ye karamogo numan ye, a dorogolen don dugu mogow la, a b'u gasi sigi, wa a t'i yere fisaya mogow si ma. Dugumogow bee ye misali ta Umu kan. Dugu mogow mana se Umu ma tuma o tuma, a be wuli k'a seko damajira ke fo na te se min na. Kalanko siratige la, Umu be a ka kalansen laben so nenni a ka taa kalanso kono. Kalandenw mana a pininka fen o fen na, a b'o jaabi kojuman. N'a te fen min don a b'a jini k'o jidon a donbagaw fe bari, "do be do don, do t'o don". Umu n'a ka kalandenw bee be kalan kewaatiw matarafa. U ka benkan bee be seben k'a bonya da dugumogow koro. Umu timinan ka di ; kalanje ni sebeni ni jate bolen ko, a ye u ka

dugu musow dege baara caman kecogo kuraw la : i n'a denw ladamucogo, dukonona n'a lamini saniyacogo, safunɛdilan, bogolandilan, karamogoya, gakurunadilan, baganmisenladon. Olu bee nafa yera dugu mogow fe. Dugumogow fana ye balikukalan mine ni barika'ye, barisa balikukalanko ma to karamogo ni kalandenw doron bolo, dugu bee y'a k'i ka ko ye. O de kason, ton sigilen don dugu in kono min nesinnen don balikukalan satabili ma. Denmisenton ka mogo b'o la, musow ka mogo b'o la ; a nemogoya be dugutigi na korosigiw bolo, karamogo yere b'a la, o ka baara ye kunnafonni jensenni ni benkanw sebenni ye ka bila.

Hakilijagabo :

A y'aw hakinata seben musow ka kalanko kan aw ka dugu kono.

Kotine ka matoroniya.

Salon Masala dugumogow ye jiginniso naniya siri. U bee benna a kan ko Kotine ka ke o matoroni ye, bawo a y'i wasadon balikukalan na. Kotine taara kalo woro baarakalan na Kulukoro dogtorosoba la. A ye kalan in matarafa kosebe, dogtorokuntigi ye seereyaseben d'a ma, Kotine seginnen y'i dantige dugu ye, dugumogow nisondiyara kosebe. Tile fila o ko, Kotine ye baara damine Masala jiginniso kura la. A y'a wajibiya musokonoma bee ka na peselikeyoro la sanni jiginni ce. Juma o juma a be dugu musow bee laje kalanso kono, ka baro ke musokonoma ka walew kan ani saniya. Tuma dow la, a be denmienbana dow fana nefa u ye i n'a fo :

sumaya, jɔnin, jaɔyi, sɛnsabana, nkorosiyɛn. I tɛ da Kotinɛ na f'i k'a ni tinto ye. A b'a kunbɛn ni nisɔndiya ye, a b'a dɛmɛ, a b'a tɔpɔtɔ fo ka taa a jigin, muso tɛ tɔɔɔ, a den tɛ tɔɔɔ. Kotinɛ ye matɔrɔni numan ye, a timinan ka di, a tɛ sɛgɛn, a tɛ jinɛ. A ka baarakɛcogo ye saniya ni kenɛya sabati, dugu nimisi wasara. Tuma o tuma, dugumɔgɔw b'a ladiya.

Jininkaliw :

- 1 - Sababu jumɛn ye Kotinɛ kɛ matɔrɔni ye ?
- 2 - Munna Kotinɛ ye tɔgɔ duma sɔrɔ dugu kɔnɔ ?

Hakilijagabo :

Jama ka baarakɛla ka kan ka kɛ cogo di ?
A y'o nɛfo.

Baarakɛdenya duguba kɔnɔ.

Ni samiye banna, dafɛduguw npogotigi caman bɛ taa dugubaw kɔnɔ ka baara jini walasa u ka se k'u ka kɔjɔminɛnw san. Saran ni Farima bɔr'u ka dugu la o kama Ala ye baara nɔgɔya u ye. Kabini Farima ye baara daminɛ, a ma salaya, a b'a ka baara kɛ kɔnuman, a bolola ma misɛn. A bɛ baara la muso min bolo, o nisɔndiyara a kɔrɔ, tuma bɛɛ a b'a ladiya wa a y'a minɛ i ko a den. Kalo o kalo a b'a sara dafalen d'a ma. O mana kɛ, Farima bɛ minɛn dɔ san k'o mara. N'a ye mɔgɔ taatɔ ye u ka dugu la, a bɛ wari dɔ ci a somɔgɔw ma. Farima ni Saran jogo ma kɛ kɛlen ye. Kabini Saran ye dugubakɔnɔna musow ye, a y'a kali, fo a ka kun u la. A sɔnjugu kɔsɔn, a ma se ka to baara la mɔgɔ

kelen bolo, bawo a bolola ka misen, a be nasongo puriti. A laban, Saran ye baarakedenya dabila. A ye warinin min soro, a y'o be don fini ni parilifenw na k'a ke bilakojuguya ye. Don do, Farima ni Saran benna sira la, u ye donnin baro : - Farima : "Saran nin y'e ye wa ! fo ka n fili i ma, i be baara ke min ?"

- Saran : "ne yere don tigitigi, n te muso si ka onya na bilen, ne be min soro su kelen kono sisan, i t'o soro kalo la !"

- Farima : "O baara sugu man ni de, faratiba b'a la"

- Saran : "fosi t'a la here ko".

- Farima : "n'i ko ten, a b'i bolo, k'an ben".

Segin so tuma selen, Farima sera Saran ma ka so taako f'a ye. A y'a soro Saran konoma don, wa sota hami b'a la, nka a maloya ka bon de ! a mamineke b'a ko so. Dugubakonotaa te kojugu ye, nka a' y'a hakili to bangebaaw ka laadilikanw na.

Hakilijagago :

A y'a hakilinanta seben denmusow ka dugubakonobaara kan.

Jebugu musoton

Kabini lawale la, laadalatow tun be an ka jamana kono i n'a fo koteba ni ciwara tonw. Sisantonw ye tali ke o folofolo tonw de la. Nsana do ko : "bolokonidenkelen te bele ta". A be fo fana ko : "konow jelen de be bii fo". Nin be b'a jira ko je ye daamu ye. Jebugu musow ka balikukalan kelen ka sira soro, u ye jogonye ke ka galadonton sigi. U ye ton jemogow sugandi n'olu ye : jemogoba na dankan, warimarala n'a dankan, sannikelaw, gansilikelaw, kolabennaw, ani kolosilikela. Jemogow sigilen ko, gansilikelaw ye dugu na laminiw ladonniya galadonton sigili la. O ko, baara yere daminena. U ye fini dontaw pini, ka gala, segemuginin ni segeba san. Wari min sorola galadon folo la, o bilala ton kesu kono.

ƚemɔgɔw ye tɔndenw bɛɛ fara ƚɔgɔn kan, k'u kunnafoni wari sɔrɔlen kan, ani ka baara bolodalen wɛrɛw da u tulo kan, i na fɔ safunɛ ni pomatidilan. Galadon, safunɛ ni pomatidilan kɛra sababu ye ka musow ka tɔn yiriwa. Dugu ye jiginniso ƚɔ, musow ye kalanden jolen dɔ bila ka taa dɔgɔtɔrɔkalan kɛ. O bɛ jiginni kɛ, ka musow kunnafoni saniya ni den balocogonuman na Jɛbugu musow ka tɔn in bɛna kɛ dafɛdugu muso tɔw ma yeelen ye.

ƚininkaliw :

- 1 - sababu jumen nana ni galadon sigili ye Jɛbugu ?
- 2 - musow ka tɔn in ye nafa jumen lase u ma?

Hakilijagabo :

Ni musotɔn b'aw ka dugu la (walima n'aw ye dugu wɛrɛ ta komɛn) a' y'o lakali.

Dafala musow ye forobabitiki dayɛɛ.

"Yeɛɛmayɛɛma de ye ƚɔmi ye". Kalo tɛmɛnen, dafala musow yetɔnsigiba kɛ. U y'a jira ' fɔ ko musow ka balikukalan ye sira sɔrɔ, o sababu la, u ye ƚɔsimansin sɔrɔ, ka kɔlɔnba sen nakɔbaara kama. Masin in ni nakɔfɛnw ye wari laɔon. U ka nafasɔrɔbaaraw yiriwali hukumu kɔnɔ, musow ye ƚaniya siri ka forobabitiki kelen dayɛɛ, sabu u ni dugubakɔnɔna ka jan, wa u magɔɛfɛnw caman sɔrɔli ka gɛɛn.

O benna dugu ƚemɔgɔw ma, sabu a nafa bɛ dugu bɛɛ kan. Musow ye tɔnden saba sugandi walasa k'a boliboli bɛɛ kɛ ; cɛw ye mɔgɔ kelen d'u ma, o k'u dɛmɛ. Musow taara u jigi sɛmɛ

Sanba ni Buba la, ru ye Dafala dugudenw sigilen ye faaba kono, wa jagokela nanaw don. Nin ce fila in ko u fana b'u seko ke Dafala musow ye. U ko ni musow mago jora fen o fen na, u b'o lase u ma, musow be sannifenw wari tilance di, ka tag feere ke ka na wari to sara, o be ke g cogo la fo u ka se u yere koro. Bi-bi in na, Dafala musow ka forobabitiki falen don, u magonfenw na i n'a fo kono, tulu, safune, sukoro, pili, gaari, finiw, bolifenmisen, farinimugu, no ani kayew ni sebennikelanw. Muso naani be bitiki in kunna, u b'a bo jogon koro fila fila, u durunan ye, u ka warimarala ye n'g be segesegele k'u pafe. Musow be a kan, ko kajo woro folo kono, juru te don mago si la walasa bitiki ka sinsin kopuman.

Nininkali :

1. Bitiki ye mun ye ?
2. Dafala musow ka forobabitiki sorola cogo di ?

Hakilijagaba :

A' y'aw hakilinanta seben forobabitikiko la duguw kono.

ɲɛɲumanna boloci.

"Banakunben ka fisa banafurake ye". Dogo temenen, ci bilala an ka dugutigi ma ko boloci be ke ntenen nata. Bee y'o to i hakili la. Ntenendon sogoma jona, dugu musow ye yoro bee furan k'a je, ka denmisenw ko k'u je, ka fini jelenw don u kannu. Walahatile bena se tuma min, dogotorow ka mobili kun bora. Dugu ɲemogow y'u bisimila. Dogotorow ye kunnafoniw di u ka baara kan. U ko : "boloci in ɲesinnen be musow ni denmisenw de ma, kerekereɲnyala muso, k'a ta san 14 fo 45, denmisenw ka 3 fo san 6.

Boloci in be musow kisi janyo ma, ka denmisenw kisi ɲoni, sensabana, keteketenin sogosogoninje, kannabaganin ani janyo ma".

Boloci daminena, musow ni denmiseninw gɛrɛla bolocilaw la kelen kelen. Kule ma denmisen si kisi dogɔɔrɔw ka biɛ ma. An ka dugu denmisenw ni musow bɛɛ bolc cira a don ka bolociseben d'u ma. Dogɔɔrɔw y'u laadi, u ka bolociwaatiw labato ka bolocisebenw mara ka ɲɛ. O temenen ko ka mɛɛ, dugu barow n'a sanankuyatulonw bɛɛ tun bɛ boloci in de kan.

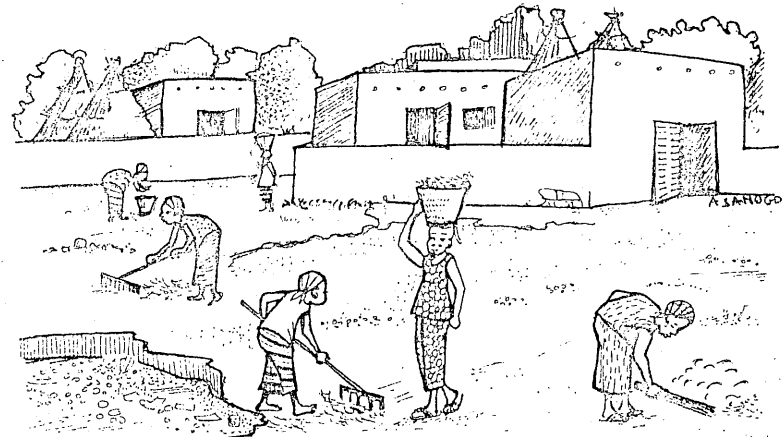
Ni dogɔɔrɔw ka laadilikanw labatora, o bɛ se ka kɛ sababu puman ye dugu kenɛya siratigɛ la.

ɲininkaliw :

1. musow ka boloci kun ye mun ye ?
2. boloci bɛ denmienw tanga bana jumɛnw ma ?

Hakilijagabo :

A y'aw hakilinanta seben boloci kan.

An ka dugu saniyali.

"Ni ko ma kɛ, ko tɛ don"

Kabini dogɔɔrɔw y'a jira ko bana caman sababu bɛ nɔɔ de la, an ka dugu musow ye hakili puman sɔrɔ. U ye ɲɔɔnye kɛ, k'a fo ko dugu ka kan ka saniya.

Bintu, dugu musokuntigi n'a demɛɲɔɔnw donna du kelenkelenna bɛɛ kɔnɔ ka musow ladɔnniya k'a fo arabadon bilala dugu saniyali kama. O selen, dugu musow bɛɛ bɔra : npogotigiw, musomisenw hali musokɔrɔba dɔw fana. Kabini baara in daminena, bɛɛ y'i ɲɛsin a ma ; npogotigiw musomisenw bɛɛ jijalen, musokɔrɔbaw bɛ ka dusu don u la, dununtigiw ni dɔnkilidalaw fana bɛ ka baara in diya don musow la ni foli ye. U ye yɔrɔ bɛɛ

lajelen saniya fɛrɛw, kolɔndaw, nbedaw, jiginniso ni kalanso.

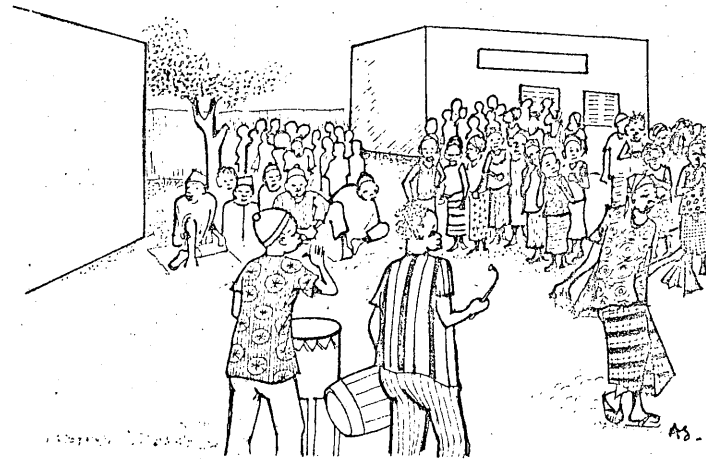
Nisondiya min tun bɛ yen, o tun bɛ jekabaara dusu don salabaato la. U tilalen, dugutigi n'a kankɔrsigiw ye foli di musow ma, k'u tanu, u ka baara puman na.

U y'a jira u la ko saniya fanba ye musow de ta ye, ko baara in ka k'a folo ye, a kana k'a laban ye.

"Kenɛya tɛ sabati habada saniya ko, o tuma an k'an cɛsiri ka saniya matarafa an sigiyɔrɔ n'a laminiw na.

Hakilijagabo :

Aw delila ka jekabaara do kɛ aw ka dugu kɔnɔ, aw y'o sɛbɛn.

Sanyɛlɛma jɛnaje.

Samiyɛdonda mana se, dugu tɔnkuntigi bɛ tɔnjeli wele k'a bila ka buru fiyɛ. Dugu cɛmisɛnw, a npogotigiw, bɛɛ bɛ na ; ni mɔgo min ma na, o bɛ jangi. Tɔnkuntigi b'a da mɔgow tulo kan ko juma o juma, u ka taa ci bɔ mɔgow ye walasa ka sanyɛlɛma jɛnaje jɛsigi. O bɛ bɔ a sira fɛ dugu denmisɛnw bɛɛ fɛ. Sumanladon bannen ko, tɔnkuntigi bɛ tɔndenw wele ka jɛnaje dɔgɔda. U bɛ tɔnjeli, tɔnkuntigi ni mɔgo damado bila ka taa bonya fo dugutigi n'a ka dankanw ani dugu yɛrɛwolow ye. Kerɛfeduguw bɛɛ b'a kibaruya mɛn.

O don mana se, musomisɛnw, npogotigiw, cɛmisɛnw hali musokɔrɔbaw ni cɛkɔrɔbaw bɛɛ lajelen bɛ na kenɛ kan. Baw ni sagaw minnu

sanna jɛnaje kama, olu bɛɛ bɛ faga, musow
bɛ tobili kɛ, ka dɔlɔw don. Dununfolaw bɛ
dunun fo, npogotigiw, cemisenw ni
musomisenw bɛ don kɛ. Dɔlɔ nkunanji, dikolen
ni korow bɛ lase cɛkɔrɔbaw ma, o kɔ bɛɛ b'i
min fo k'i jɛ fin dɔgɔya. Musokɔrɔbaw bɛ
kuyuyi da, jɛnaje bɛ to senna fo tile saba. O
tile saba kɔnɔ, jɛnajekɛnɛ kan, dumuni ni
minfen tɛ dɛsɛ fan si, wa bɛɛ bɛ tɔnkuntigi ka
mara kɔnɔ. Jeliw ni folikelaw bɛ sɔn, bɛɛ bɛ
nisɔndiya. Ni jɛnaje kuncɛra, jɔgɔnlaje bɛ kɛ
ka sanwɛrɛ ta jɛrini.

Hakilijagabo :

A y'a ka dugu jɛnajeɓa dɔ lakali.